

А. В. Бортнікова –
кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки

Соціальний портрет луцького вйта Івана Яцковича Борзобогатого

Роботу виконано на кафедрі всесвітньої історії
СНУ ім. Лесі Українки

На основі документів архіву Сангушків, актові документації луцьких гродських книг досліджується фінансово-господарська діяльність луцького вйта Івана Борзобогатого. Увагу зосереджено на сфері земельних відносин і виконанні посадовцем фінансових зобов'язань.

Ключові слова: Велике князівство Литовське, Волинь, вйт, землеволодіння, місцеве самоврядування.

Бортнікова А. В. Соціальний портрет луцького вйта Івана Яцковича Борзобогатого. Аналізується діяльність луцького вйта Івана Яцковича Борзобогатого в 60-е годы XVI в. Освітлюються питання взаимоотношений вйта и членов его семьи с представителями центральной и местной власти, волынскими князьями, панями, шляхтой в сфере землевладения и финансов. Показана борьба представителей рода Борзобогатых с землевладельцами за отстаивание права земельной собственности на Волини. Раскрываются формы противостояния в виде наездов на владения, грабежей, присвоения владений и собственности. Анализируется исполнение вйтом долговых обязательств. На основе финансово-хозяйственной деятельности воссоздается социальный портрет Борзобогатого. Раскрываются некоторые стороны городской жизни, организованной на принципах магдебургского права. Свидетельством того служит деятельность луцького вйта, направленная на регулирование имущественных и земельных отношений в пределах вйтовства.

Ключевые слова: Великое княжество Литовское, Волинь, вйт, землевладение, местное самоуправление.

Bortnikova A. V. Social Portrait of Lutsk Voyt Ivan Yatskovich Borzobogatiy. It was analyzes activity of Lutsk Voit Ivan Yatskovich Borzobogatiy in the 60 years of XVI century. Article show questions of the relationship Voit and his family members with representatives of central and local authorities, Volyn prince, pans, gentry in land ownership and finance. Shows the struggle of the genus Borzobogatyh with landowners for defending the rights of land ownership in the Volyn region. Disclosed forms of opposition in the form of raids on the possession, robbery, misappropriation of possessions and property. Analyzes the performance of voit debt. Recreated social portrait of Borzobogatiy basis of financial and economic activity. Disclosed some aspects of urban life, organized on the principles of Magdeburg rights. Evidence is the activity of Lutsk Vojta, aimed at the regulation of property and land relations within voitovstvo.

Key words: Grand Duchy of Lithuania, Volhyn, Voyt, land tenure, local government.

Постановка наукової проблеми та її значення. У містах ВКЛ з магдебурзьким правом вйт посідав одну з найвищих сходинок в ієрархії органів муніципального управління. Він був головною особою в системі управління містом, і, відповідно, усі мешканці йому підпорядковувалися. Вйту належала й судова влада, що відповідало нормам класичного магдебурзьке права. Становище вйта в тогочасному суспільстві і системі адміністративно-господарського управління визначалося його впливом та можливостями щодо поповнення державної скарбниці, а також особистим майновим статком, оскільки, крім судових податків, вйт отримував і певну частину натуральних надходжень («провіант вйтовський»), прибутків від ринкової торгівлі, утримання корчем, лазень, важниць, воскобійні, інколи земельних володінь.

Проблема генези, становлення та організації влади вйта в системі міського управління, його діяльність у містах ВКЛ, Польського королівства і Речі Посполитої привертає увагу дослідників. Значні здобутки у вивченні цієї теми має польська, литовська і білоруська історіографії [1–5]. В Україні історія вйтівства як адміністративно-господарської одиниці та суб'єкта права, еволюція вйтівської влади в окремих містах також є предметом дослідження науковців [6; 7]. Однак проблематика становлення і розвитку інституту вйтівства в місті Луцьку перебуває лише на початковій стадії наукової розробки, хоча історія вйтівської влади в Луцьку XVI ст. має багату джерельну базу [8–9].

Мета статті – здійснити аналіз фінансово-господарської діяльності, зокрема у сфері земельних відносин, луцького вїйта Івана Яцковича Борзобогатого.

Іван Яцкович Борзобогатий Красенський був луцьким вїйтом у період 1533–1544 і 1548–1565 рр. На думку М. І. Теодоровича, предки Борзобогатих (або за давніми актами – «Борзобогатые, Борздобогатые, Борздобогатовичи») володіли Загоровською волостю. По смерті володимирського єпископа Геннадія (вірогідно, він помер наприкінці 1547 р. або на початку 1548 р.) Іван Яцкович Красенський отримав право вступити в управління Володимирською єпархією. На той час Жигимонт Август розпочав активно роздавати єпископії та монастирі, зазвичай світським особам. Однак раніше єпископів обирало духовенство, церковні ієрархи та населення і лише після цього затверджував король. До посвячення в єпископський сан світські особи із представників знатних родин називалися «нареченими єпископами» і в такому світському званні вони по кілька років управляли єпархією. До таких єпископів належали володимирські єпископи – Іван Борзобогатий і Феодосій Лазовський. Іван Борзобогатий був «нареченим» єпископом 1548–1565 рр. [11, с. 59–63].

До окремих аспектів функціонування вїйтівської влади входила фіксація скарг, заяв та звернень людей, які потрапляли в скрутне становище або постраждали від протиправних дій з боку місцевих посадовців, зокрема й від Івана Яцковича Борзобогатого та його родичів. Більшість записів, присвячених зловживанням вїйта, характеризувала головного міського посадовця як порушника чинних правил та норм тогочасного співжиття, грабіжника, організатора наїздів і нападів в Луцьку та за його межами. У луцькій гродській книзі лише за 1562 р. налічується 38 подібного змісту скарг на луцького вїйта Івана Борзобогатого.

Така зухвала поведінка високого посадовця стала можливою й тому, що крім багатства, у його руках було зосереджено багато владних повноважень. Цьому сприяли норми права і практика суміщення посад. Так, Іван Борзобогатий одноосібно обіймав посади луцьких вїйта, ключника, городничого та мостовничого. До того ж, Іван Яцкович Борзобогатий постає в документах як «наречений владыка Володимирский і Брестский». Він же певний період відповідав і за збирання мит. Поєднання таких ключових посад робило його повновладним господарем на підвладній території. За матеріалами справ вочевидь простежується і така шкідлива для урядової діяльності практика, як «сімейність», або клановість, оскільки для виконання обов'язків, пов'язаних із управлінням вїйтівством, Борзобогатий залучав численну родину, зокрема синів та племінників. Причому їм надавалися найприбутковіші ділянки роботи. Так, наприклад, племіннику Івана Яцковича Борзобогатого Івану Олехновичу доручено виконувати обов'язки цельника, тобто відповідального за збирання мит [12, с. 453].

Водночас існування великої кількості записів негативного спрямування щодо дій окремих урядовців потребує певних пояснень. Реалії тогочасної історичної доби (відсутність досконалої системи правових відносин, наявність багатьох центрів прийняття рішень, умови «феодальної вольниці») призводили до того, що останнє слово залишалося за тим, хто сильніший. До того ж інформація про події тих років доходить до сучасного читача певною мірою викривленою, оскільки документи не фіксували усіх звичних для тогочасної людини процесів, подій та фактів: акцент робився на таких випадках, що виходили за рамки буденного життя, не узгоджувалися з тодішніми нормами, суперечили їм, були незвичними. Слід мати на увазі й те, що актові записи – це юридичні документи, які фіксували насамперед факти порушення закону або спірні питання. Не випадково, що ці записи часто робили у присутності свідків. Тому для з'ясування об'єктивної картини діяльності окремих посадовців на Волині, зокрема й луцького вїйта, потрібно враховувати усю сукупність обставин й тогочасну практику політико-правових відносин.

Іван Борзобогатий у перманентній боротьбі за збереження і збільшення своїх володінь захищав власне майно та людей, які проживали на підвладній йому території. Відомі окремі факти захисту луцьким вїйтом, бурмистрами і радцями прав та інтересів луцьких міщан. У грудні 1560 р. луцький вїйт Іван Борзобогатий разом із радцями відстоювали інтереси платників повинностей і податків у Луцьку. Міські урядники позивалися до гродського суду зі скаргою на них прїора луцького монастиря Северина про несплату податків («дани»): солі та чотирьох кіп грошей [13].

Господарський цельник Іван Борзобогатович Красенський скаржився на побиття в селі Біскупичах його селян і грабіж їх майна, що його здійснили слуги і намісник володимирського городничого Михайло Козинський [14]. Луцький вїйт Борзобогатий скаржився також на слуг пані Федори Загоровської за крадіжку рогатої худоби й «увод» селян із села Оздова [15]. Виж доповідав про

вручення Іваном Борзобогатим «напоминального» листа панові Миколаю Дубровському з вимогою вчинити суд над селянами останнього із сіл Борошова і Колмова за справою про грабіж ними селян Борзобогатого та вбивстві одного з них. Однак пан Дубровський відмовився судити своїх селян [16]. Влітку 1564 р. Іван Борзобогатий скаржився на князя Войну Тристенського у зв'язку з наїздом останнього на його село Мусор, побиття і грабіж селян [17].

Зафіксовано чимало інших випадків, коли луцький вїйт Іван Борзобогатий виступав на захист власних селян. Так, у червні 1565 р. торчинський урядник Андрій Хелстовський напав, побив і пограбував селян луцького вїйта, що поверталися з ярмарку з міста Торчина. На нього й скаржився Іван Борзобогатий. Інший характерний приклад: у вересні цього ж року вїйт Іван Борзобогатий не дав Василеві Єзерському заарештувати якогось Якуба за розбій і грабіжництво ним Єзерського [18]. Луцький вїйт фактично виступив захисником розбійника Якуба. Ці дії головного міського посадовця могли бути викликані різними причинами, про які ми можемо лише здогадуватися.

Іван Яцкович Борзобогатий разом зі своїми родичами систематично не виконував навіть раніше ухвалених домовленостей із впливовими і заможними князями, панами, зем'янами Волині. Більшість їх стосувалася оренди/застави, купівлі/продажу володінь, майна.

У цьому контексті викликає зацікавлення документ ЛМ 1560 р. Як впливає із тексту запису, який зроблено за вказівкою короля на прохання Андрія Сангушковича Кошерського, «ключникъ, городъничий и мостовъничий замку его королевское м(и)л(о)сти Луцкого, справьца мыть его м(и)л(о)сти г(о)с(по)д(а)рьских коморы во льньское, вейтъ луцкий Иванъ Яцковичъ Борзобогатый» заборгував останньому ще в 1555 р. 200 кіп грошей [19, с. 56]. Не дочекавшись за п'ять років повернення боргу, Андрій Сангушкович вимушений був скаржитися королю.

Випадки невиконання луцьким вїйтом боргових зобов'язань, ігнорування князівських та королівських розпоряджень, не кажучи вже про порушення прав інших людей, зокрема й духовенства, траплялися часто. Так, київський воєвода князь Костянтин Острозький надіслав заяву про несплату йому луцьким вїйтом Іваном Борзобогатим грошей (сума не зазначалася) відповідно до королівського «квиту». Як зазначав упорядник актової книги І. М. Каманін, юридичне значення цього квита не з'ясовано [20]. Однак ця інформація негативно характеризує поведінку луцького вїйта, зокрема його ставлення до виконання королівських розпоряджень.

Луцький вїйт не хотів поступатися своєю власністю навіть за обставин, коли був неспроможний виконати своїх попередніх зобов'язань. Наприклад, у лютому 1561 р. на нього надійшла заява господарського дворянина і вижив про те, що вїйт не допустив до вступу у володіння селом Заборолем руського жупника Малхера Волбаха. Забороль було присуджено Волбаху за несплату йому Іваном Борзобогатим боргу [21]. Список порушень попередніх зобов'язань луцького вїйта доповнюється заявою володимирського підстаростія Василя Гулевича про несплату Іваном Яцковичем та Іваном Олехновичем Борзобогатими грошей – за королівським присудом – володимирському старості князю Костянтину Острозькому [22]. У заяві від 1562 р. повіреного радці міста Кракова міщанина Шелінгова про несплату краківським радцям у встановлений термін боргу знову фігурують імена луцького ключника Івана Борзобогатого та його племінника [23].

Господарський дворянин Касир Гедройт повідомляв про те, що Іван Яцкович та Іван Олехнович Борзобогаті відібрали в нього в селі Красному будинок, який скаржник отримав за борг Борзобогатих. Цю скаргу засвідчував виж, якого Борзобогаті вигнали з будинку разом зі слугою Гедройта. У лютому 1563 р. володимирський і брестський владика Іван Борзобогатий не допустив вступу у володіння селом Заборолем королівського дворянина Семена Оранського, який отримав село за несплату Борзобогатим мита [24].

Задля справедливості слід зазначити, що в джерелах трапляються й поодинокі факти, які свідчать на користь луцького вїйта Івана Борзобогатого, а саме: його намагання вчасно повертати борги або перенести час їх оплати. Наприклад, у 1564 р. пан Михайло Єло Малинський відповідав на лист Івана Яцковича Борзобогатого з проханням перенести останньому оплату боргу. Щоправда, через кілька днів по тому повідомлялося, що пан Михайло Єлович Малинський у призначений термін не отримав свого боргу від владика Івана та його племінників (Івана і Степана). У квітні 1564 р. слуги Івана Яцковича за його дорученням цілий день чекали пана Михайла Малинського в маєтку Полжи, щоб передати йому вчасно борг пана Борзобогатого [25].

1564 р. Іван Яцкович Борзобогатий і надалі позичав чималі суми грошей, накопичуючи власні борги і, як наслідок, втрачав володіння. Однак Борзобогаті не хотіли з цим миритися і всіляко

намагалися повернути втрачене. Так, у травні 1564 р. Іван Борзобогатий надіслав борговий запис панові Яцку Добрилчицькому на суму 600 коп грошей із зобов'язанням оплатити цей борг до часу організації відправки товарів «на сплавъ близко прийдучий» до Гданська. Кілька днів по тому господарський дворянин Стефан Григор'євич скаржився на сина Борзобогатого Василя, який відібрав у нього село Забороль. Зазначалося, що це володіння нещодавно повернуто «на королевское имя» за несплату королю боргів паном Іваном Борзобогатим [26].

У серпні 1564 р. в королівському листі, адресованому панові Станіславу Граєвському, вказувалося на недійсність багатьох боргових зобов'язань, що їх давав пану Граєвському Іван Борзобогатий і які забезпечувалися володіннями його племінників. Підставою видання королівського листа слугувала відсутність згоди на укладені угоди племінників, а також неучасть їх у торгових операціях свого дядька [27].

Вочевидь жодні важелі впливу на Івана Яцковича Борзобогатого не давали бажаного результату, особливо коли йшлося про потребу оплати боргових зобов'язань. Він дозволяв собі не виконувати навіть рішень найвищої державної інстанції – королівського присуду. Для врегулювання боргових спорів з Іваном Борзобогатим люди вимушені були звертатися до верховного правителя, оскільки на місці вже не знаходили можливостей вплинути на нього. Можна наводити чимало прикладів про вручення Івану Борзобогатому королівських «напоминальних» листів із вимогами оплатити борги. Про вручення чергового листа свідчить акт, у якому йшлося про вимогу до Борзобогатого виплатити зем'янину Івану Ляховському суму, присуджену полюбовними суддями за побиття і поранення пана Ляховського та його селян у 1565 р. Утім Борзобогатий відмовився оплатити цю суму [28]. За 1565 р. зафіксовано значну кількість донесень королівських дворян на Івана Борзобогатого з вимогами притягнення його до відповідальності. Серед них, наприклад, вручення королівським дворянином «позова» Івану Борзобогатому у справі про порушення ним зобов'язання щодо доставки 24 лаштів поташу на берег річки Буг для пана Степана Граєвського [29].

Однак луцький вїйт Іван Борзобогатий сумлінно виконував зобов'язання перед членами своєї сім'ї. Прикладом слугує факт передачі частини своїх статків дочці Івана Борзобогатого у зв'язку з її одруженням із паном Василем Рогозенським. Серед них застава запис володимирського владика Івана Борзобогатого зятю Василю Рогозенському на села Мусори і Ставки у забезпечення 500 коп грошей, обіцяних як придане за дочкою Борзобогатого Марухною, а також борговий запис Борзобогатого дочці Марухні теж на 500 кіп грошей, забезпечених надходженнями луцького вїтївства та володіннями в селі Омелянику [30]. Факти вказують не лише на обсяги його багатства або статків, а й на сумлінне виконання Борзобогатим батьківських зобов'язань. Викладена інформація фіксує розподіл надходжень з луцького вїтївства, яке він придбав ще в 1548 р.

5 березня 1562 р. королівський дворянин Андрій Голуб повідомляв про те, що луцький вїйт, ключник, городничий і мостовничий Іван Борзобогатий не виконав королівських настанов, усупереч «увязчому» листу, і відмовився поступитися володінням Забороль, яке за рішенням суду мав передати за борги «жупнику рускому» Махлеру Волбаху. А син Івана Борзобогатого Василь «нанес при этомъ ему Голубу оскорбления» [31].

У 1564 р. Іван Борзобогатий і надалі захищає власні статки, активно відстоюючи свої права на окремі володіння. Його не зупиняли ані королівські накази про необхідність повернення боргів, ані власні попередні зобов'язання. Так, у травні 1564 р. Іван Борзобогатий, його дружина та мати вигнали із сіл Галичан і Риконів господарського дворянина Яна Скрута. Останній прибув для «введення у володіння» селянами цих сіл пана Шимковича, якому заборгував Борзобогатий. Дворянин діяв за наказом верховного правителя, «по королевскому приказанию».

Іван Борзобогатий орендував чималі володіння у Кременецькому повіті Волині: замок у місті Полонному та села Чаруків, Коршів і Оздів. У червні 1564 р. слуга троцького воєводи Миколая Радивіла вилучив їх у Борзобогатого, а той у відповідь їх спустошив. Не важко здогадатися, що Борзобогатого примусили зупинити оренду цими володіннями саме за невиконання орендних зобов'язань [32]. На нього скаржилися зем'янка Богдана Малинська і представник пана Михайла Єловича Малинського. Малинська повідомляла, що за відсутності її чоловіка, син володимирського владика Василь Борзобогатий вчинив збройний напад на їхнє володіння Велицьке, відібрав заставлених його батьком селян, побив і пограбував селян Малинського, одного з них смертельно поранив. Огляд постраждалих здійснив виж і представив тіло вбитого на замковий уряд. У подальшому Іван Борзобогатий не припиняв боротьби за Велицьке, віддане за борги пану Малинському [33].

Викладені факти доповнюють характеристику складних майнових відносин між панами Луцької землі, де в ролі порушника виступає головний луцький посадовець. Боротьба за володіння селом Велицьким між родинами Борзобогатих і Малинських тривала. Так, Борзобогаті скаржилися на Малинського про чергове захоплення їх маєтку в селі Велицькому та побиття слуг. Є й зустрічна скарга пана Михайла Малинського щодо «отняття» Борзобогатими маєтку Велицького, який перебрав у нього в заставі за борг Борзобогатих [34].

Прикладом, що характеризує методи боротьби членів сім'ї Борзобогатих за повернення утрачених володінь слугує скарга Василя Борзобогатого на те, що пан Миколай Дубровський з озброєним загоном кількістю близько 200 осіб «кінних і піших» штурмом заволодів його двором у селі Вічинях. Подія датується липнем 1564 р. Нападники побили Василя та його прихильників, деяких поранили й пограбували майно. За скаргою надійшла наступна скарга вже полонського урядника троцького воеводи Радивіла – пана Миколая Дубровського. Пояснювалося, що село Вічині Іван Борзобогатий передав за борг пану Радивілу, а згодом це село самовільно відібрав його син Василь. Останній разом зі своїм братом Петром зустріли Дубровського пострілами із засідки, поранили його слуг і вбили коня. Далі йдуть зустрічні скарги Василя і Петра Борзобогатих на пана Дубровського та скарга останнього на братів Борзобогатих такого самого змісту [35].

На діяльність луцького вйта Івана Борзобогатого та членів його родини жодним чином не впливала знатність походження окремих осіб, з якими вони співпрацювали, їхня могутність та соціальний статус. Зазвичай Борзобогаті, які мали власні корисні цілі, вступали з ними в майнові суперечки та конфлікти, порушуючи раніше ухвалені домовленості. Так, господарський дворянин Федір Русин у 1564 р. повідомляв, що луцький вйт Іван Борзобогатий, усупереч королівському листу, відмовився сплатити борг князю Андрію Сангушковичу Кошерському або поступитися йому в заставу своїми селянами. Такого ж змісту була й заява Русина на Івана Борзобогатого. Останній відмовився сплатити борг князю Кошерському або передати йому в заставу чотири служби селян [36].

Борзобогаті зі зброєю в руках боронили свою власність, нехтували своїми попередніми зобов'язаннями, не повертали боргів, силою намагалися відібрати у нового власника свою маєтність.

Одним із поширених і найнебезпечніших для центральної влади злочинів була відмова підлеглих сплачувати своєчасно податки та мита зі своїх володінь. За такі порушення зазначені володіння відчувувалися на користь скарбу. Прекрасно знаючи про це, Борзобогатий, як свідчать окремі матеріали, тривалий час ухилявся від сплати зазначених зборів. Луцький ключник і вйт Іван Яцькович та його племінник Іван Олехнович Борзобогаті 1562 р. вчинили протиправні дії щодо королівського дворянина Василя Загоровського, якого король послав для вилучення у королівську власність «ихъ именій»: Радомишля, Сухої Волі, Галичан і Зборошева. Маєтності хотіли забрати за несплату Борзобогатими до королівського скарбу митних та інших надходжень за кілька років [37].

Колізії щодо відчуження майна у «нареченого владыки Володимирского і Брестского» Борзобогатого за несплату податків тривали й 1563 р. Відповідальний за збирання податків у Волинській землі королівський дворянин Загоровський заявляв про те, що Борзобогатий готовий сплатити йому всі податки зі своїх володінь в останній призначений «дворним» маршалком Євстафієм Воловичем термін. У противному разі допустити Загоровського, згідно з королівським наказом, до вступу у володіння цими маєтками. Отже, справу щодо ухиляння Івана Борзобогатого від сплати податків зі своїх володінь слухав король. Вочевидь, Борзобогатий уже був обізнаний з королівським розпорядженням щодо його заборгованості. Кількома днями пізніше з'явилася заява дворянина Василя Загоровського про виплату йому Іваном Борзобогатим лише частини належних податків. У цьому ж місяці до луцької гродської книги надійшло донесення від луцького, кременецького і володимирського вижив, які доповідали про передачу Василем Загоровським дубенському уряднику київського воеводи князя Костянтина Острозького сіл Красного, Радомишля і Сухої Волі, конфіскованих у Івана Борзобогатого за несплату ним податків. Як винагороду Загоровський узяв собі «увяжчее» село Ставрове, присілок біля села Красного. Через кілька днів надійшло наступне повідомлення володимирського, луцького і кременецького вижив – про вступ Василя Загоровського у володіння селом Галичанами з присілками Зборошевом і Скриголовом, конфіскованих у Борзобогатих за несплату податків. Характерно, що Іван та Василь Борзобогаті перешкоджали Василю Загоровському вступити у володіння селами Заборовлем і Туличевом, до того ж вони і надалі не сплачували податків.

Про масштабність цієї справи говорить те, що її матеріали засвідчували луцький, кременецький і володимирський вижив. Іван Борзобогатий також перешкодив Загоровському вступити у володіння

селами Туличевом і Вечином. Причому тут відбулося збройне протистояння Борзобогатих, під час якого поранено сторонніх осіб, що перебували при Загоровському, а останній «сожжень порохомъ» [38]. Очевидно, у зв'язку із тим, що Іван Борзобогатий відтягував виконання своїх зобов'язань, було видано чергове королівське розпорядження. По-перше, виж повідомляв, що королівський дворянин Семен Оранський вручив господарського листа Івану Борзобогатому з нагадуванням сплатити податки або допустити вступ у свої володіння. По-друге, зафіксовано відмову Борзобогатого виконати обидва попередні розпорядження. Отже, володимирський владики відкрито висловив свою незгоду виконувати навіть королівські накази.

Висновок. Перелічені вище заяви, скарги, доповідні, розпорядження, королівські накази записано до луцької гродської книги впродовж лише двох місяців (січня–лютого) 1563 р. Матеріали наступних років свідчать, що Іван Борзобогатий не змінив свого ставлення до виконання покладених на нього обов'язків. Він продовжував зловживати своїми посадовими повноваженнями, не завжди добросовісно вів підприємницьку діяльність, був фігурантом незаконних і протиправних дій щодо різних категорій населення Волині тощо. У 1563 р. та наступні роки на луцького війта і далі надходили скарги від урядовців різного рівня та приватних осіб.

Джерела та література

1. Александрович С. Особенности развития городов Великого Княжества Литовского в XVI–XVII вв. (По сравнению с городами средневропейских стран) / С. Александрович // Гістарычна-археалагічны зборнік. – 1998. – № 13. – С. 157–161.
2. Bardach J. Ustrój miast na prawie magdeburgskim w Wielkim Księstwie Litewskim do połowy XVII wieku // Bardach J. O dawnej i niedawnej Litwie. – Poznań, 1988. – S. 72–119.
3. Дружчыц В. Войты і іх ўлада ў беларускіх гаспадарскіх местах з майдэборскім правам / В. Дружчыц // Запіскі адзелу гуманітарных навук. Кн. 3. – Мінск, 1928. – С. 241–298.
4. Kuraś S. Prywatne dokumenty dla wójtów i sołtysów / S. Kuraś // Kuraś S. Przywileje prawa niemieckiego miast i wsi Małopolskich XIV–XV wtku. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1971. – S. 150–165.
5. Макароў М. Дз. Ад пасада да магдэбургіі: правовае становішча насельніцтва местаў Беларускага Падзвіння ў XIV– першай палове XVII ст. / М. Дз. Макароў. – Мінск : Экаперспектыва, 2008. – С. 68–126.
6. Білоус Н. Київ наприкінці XV – у першій половині XVII століття. Міська влада і самоврядування / Н. Білоус. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 91–115.
7. Білоус Н. О. Привілеї на київське війтівство XVI – першої половини XVII ст. / Н. О. Білоус // АУ. – 2002. – № 1–3. – С. 112–124.
8. Карліна О. М. Магдебурзьке право в містах України XV–XVIII ст. / О. М. Карліна // Розбудова держави. – 2002. – № 1–4. – С. 9–17.
9. Заяць А. Є. Інститут війтівства в містах Волині XVI – першій половині XVII ст. / А. Є. Заяць // Центральна і Східна Європа в XV–XVIII ст.: питання соціально-економічної та політичної історії / за ред. Л. О. Зашкільняка, М. В. Крикуна. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 1998. – С. 106–112.
10. Білоус Н. Документальні джерела з історії магдебурзького права в Києві XVI – першої половини XVII ст. / Н. Білоус // Самоврядування в Києві: історія та сучасність : матеріали Міжнар. конф., присвяч. 500-річчю надання Києву магдебурзького права (Київ, 26–27 листоп. 1999 р.) / Київська міська рада, фонд ім. Фрідріха Еберта. – К. : [б. в.], 2000. – С. 104–105.
11. Теодорович М. І. Місто Володимир-Волинської губернії в зв'язку з історією Волинської єпархії : іст. опис / М. І. Теодорович. – Репр. вид. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2008. – С. 59–63.
12. Archiwum ksiąg Lubartowiczów Sanqszków w Sławucie. T. III. 1432–1534. – Lwów, 1890. – № CDLXXI. – S. 453 (17.12.1533).
13. Опись актов книги Киевского центрального архива № 2035. Книга Луцкая гродская, записовая и поточная 1560 и 1561 годов (далі – ЛГК) / сост. И. М. Каманин. – К. : Тип. Е. Т. Керер, 1883. – Арк. 12 (17.12.1560).
14. ЛГК, № 2035. 1560 і 1561 рр., арк. 220 зв. (Число не означено.09.1561).
15. ЛГК, № 2035. 1560 і 1561 рр., арк. 229 зв. (19.10.1561).
16. ЛГК, № 2038. 1564 рр., арк. 215 зв. (18.09.1564).
17. ЛГК, № 2038. 1564 рр., арк. 162 (28.07.1564).
18. ЛГК, № 2039. 1565 рр., арк. 258 зв. (11.08.1565).
19. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кніга 43 (1523–1560) / под. ред. В. С. Мянжинского. – Минск, 2003. – № 46. 13.07.1560. – С. 56.
20. ЛГК, № 2035. 1560 і 1561 рр., арк. 13 зв. (19.12.1560).
21. ЛГК, № 2035. 1560 і 1561 рр., арк. 69 зв. (27.02.1561).
22. ЛГК, № 2035. 1560 і 1561 рр., арк. 102 зв. (05.05.1561).
23. ЛГК, № 2036. 1562 р., арк. 101 зв. (25.05.1562).

24. ЛГК, № 2037. 1563 р., арк. 31, 34 (07. 11. 02.1563).
25. ЛГК, № 2038. 1564 р., арк. 51 (25.03.1564); арк. 52. (04.04. 1564); арк. 65 зв. (26.04.1564).
26. ЛГК, № 2038. 1564 р., арк. 92 зв. (07.05.1564); арк. 95 (07.06.1564).
27. ЛГК, № 2038. 1564 р., арк. 224 зв. (26.08 / 24.09.1564).
28. ЛГК, № 2039. 1565 р., арк. 238 зв. (04.08.1565).
29. ЛГК, № 2039. 1565 р., арк. 284 зв. (04.09.1565).
30. ЛГК, № 2039. 1565 р., арк. 251 зв., 253 зв. (25, 26.09. 1564/08.08.1565).
31. ЛГК, № 2036. 1562 р., арк. 49, 50. (05.03.1562).
32. ЛГК, № 2038. 1564 р., арк. 83 зв. (28.05.1564), арк. 89. (01.06.1564).
33. ЛГК, № 2038. 1564 р., арк. 107, 108 зв, 109 (16.06.1564).
34. ЛГК, № 2038. 1564 р., арк. 173 зв., 176 (05,08.08.1564).
35. ЛГК, № 2038. 1564 р., арк. 129 зв.–134 (06,07.07.1564).
36. ЛГК, № 2038. 1564 р., арк. 29 зв. 30 (06.03.1564).
37. ЛГК, № 2036. 1562 р., арк. 116 (09.06.1562).
38. ЛГК, № 2037. 1563 р., арк. 10 зв. (07.01.1563); арк. 16 (16.01.1563); арк. 24 зв. (30.01.1563); арк. 27 (03.02.1563); арк. 28 (05.02.1563); арк. 29 (07.02.1563); арк. 30 зв. (07.02.1563).

УДК 94 (477.82-2)“15/16”:339

О. Ф. Штанько –

*аспірант Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки*

Торговельне місто Луцьк у XVI – першій половині XVII ст.

*Роботу виконано на кафедрі нової та новітньої
історії України СНУ ім. Лесі Українки*

У розвідці проаналізовано особливості розвитку міської торгівлі Луцька у XVI – першій половині XVII ст. На підставі текстів князівсько-королівських привілеїв визначено правове підґрунтя організації торгівлі Лучеська на етапі рецепції й утвердження в місті магдебурзького права. На основі актових матеріалів віднайдено імена луцьких міщан, які займалися торгівлею, та їхні «професійні» спеціалізації.

Ключові слова: Луцьк, торгівля, міщани, ярмарки, торги, Ринкова площа.

Штанько О. Ф. Торговий город Луцк в XVI – первой половине XVII в. В статье проанализированы особенности развития городской торговли Луцка в раннем Новом времени. С помощью текстов княжеско-королевских привилегий определены правовые основания организации торговли в городе на этапе рецепции и утверждения в городе магдебурзького права. На основе актовых материалов найдены имена луцких мещан, которые занимались торговлей и их «профессиональные» специализации. Луцк, имея статус одного из главных городов ВКЛ, а позже отчасти и Речи Посполитой, и располагаясь на перекрестке основных торговых путей страны, был обречен на развитие и быстрый прогресс торговли. Этим процессам способствовало дарения городу магдебургского права и ряда сопроводительных привилегий, которые расширяли торговую способность городской общины и лишали обязанности уплаты пошлин и податей, денежный эквивалент которых, в свою очередь, использовался на благоустройство города.

Ключевые слова: Луцк, торговля, мещане, ярмарки, торги, Рыночная площадь.

Shtanko O. F. Trading City Lutsk in 16 – First Half of 17-th Century. The article analyzes peculiarities of the trade in Lutsk at the early New time. With help of texts of privileges by princes and king was defined legal basis of trading policy at the period of reception and consolidation in Lutsk rules of Magdeburg right. On the basis of documentary material discovered names of Lutsk citizens who were engaged in trade and their «professional» specializations. Luchesk, having the status of one of the main towns of Great kingdom of Lithuania, and later – the Commonwealth, and settling at the crossroads of major trade routes of the country, was condemned to the successful development of trading. This process was facilitated by the best talent the city of Magdeburg rights and a number of accompanying privileges that expanded trade capacity of urban society and denied the payment – fees and taxes, cash equivalent which, in turn, directed to improvement of the city.

Key words: Lutsk, trade, citizens, fairs, auctions, Market Square.

© Штанько О. Ф., 2013